

SHAVKAT RAHMON SHE'RLARI BADIYYATI

Nurullayeva Gulhayo Elmurodovna

Buxoro shahar 23-umumiy o'rta ta'lim maktabi

ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy ishda o'zbek zamonaviy she'riyatining yirik vakili, iste'dodli shoir Shavkat Rahmon ijodining badiiy-estetik xususiyatlari, falsafiy mohiyati va obrazlar tizimi tahlil qilinadi. Shoir she'rlari inson ruhiyatining eng nozik qatlamlarini yoritish, hayot, vatan, muhabbat, vaqt va o'lim haqidagi falsafiy mushohadalar bilan sug'orilgan. Shavkat Rahmon badiiy tafakkuri o'zbek she'riyatini yangi bosqichga olib chiqib, unda milliylik va umuminsoniylik uyg'unlashgan. Ushbu ishda uning she'rlaridagi ramzlar, ichki monologlar, lirizm, metaforalar, poetik mushohada, so'z tanlashdagi aniqlik va falsafiy chuqurlik tahlil etiladi.*

Kalit so'zlar: *Shavkat Rahmon, o'zbek she'riyati, poetika, lirizm, falsafiylik, ramz, obraz, badiiy ifoda, milliy ruh, metafora, badiiy tafakkur, zamonaviy she'riyat.*

Shavkat Rahmon (1950–1996) o'zbek adabiyotining 20-asr ikkinchi yarmidagi eng nufuzli shoirlaridan biri bo'lib, uning ijodi o'zbek she'riyatida yangicha ohang, yangi ruh, yangi falsafani olib keldi. Shoirning badiiy olami o'zining ichki ziddiyatlari, falsafiy mushohadalari, hayot va o'lim, inson va zamon, vatan va erk kabi mavzular bilan to'yingan. Shavkat Rahmon she'riyatining badiiyati, avvalo, so'zning ruhiy kuchini, insoniy tuyg'ularning chuqur qatlamlarini ochib berishida namoyon bo'ladi.

Uning she'rlarida an'anaviy shakl bilan modern ruh uyg'unlashadi. Shavkat Rahmon she'rlari tashqi soddaligi ortida chuqur falsafiy mazmun yashiradi. Shoir so'z bilan o'ynamaydi, balki so'z orqali hayotning og'rig'ini, inson qalbining jarohatini, o'tgan vaqtning og'irligini his qildiradi. Uning “Men seni sog'indim, hayot”, “Daryo”, “Ko'zlar”, “Yurak”, “Shamol”, “Odamlar”, “Kechir” kabi she'rlari o'zbek poeziyasida yangi ruhiy burilish yasagan asarlardandir.

Shoir she'rlarida eng ko'p uchraydigan badiiy vositalardan biri – ramzdir. Ramzlar orqali u abstrakt tushunchalarni, insoniy holatlarni ifodalaydi. Masalan, “daryo” – hayotning oqimi, “shamol” – vaqtning o'tkinchiligi, “yurak” – inson ruhining markazi, “ko'zlar” – haqiqatni ko'rish qudratining ramzidir. Shavkat Rahmon she'rlarida tabiat hodisalari orqali inson ruhiy holati tasvirlanadi. U poetik obrazlar orqali hayotning og'rig'i, iztirobi, go'zalligi va fojiasini bir butun holda ko'rsatadi.

Shavkat Rahmon poetik tafakkuri metaforik tafakkurdir. U dunyoni metaforalar tili orqali idrok qiladi. Uning she'rlarida “shamol yuragimni silaydi”, “daryo ko'zlarimdan oqadi”, “osmon yuragimga kirib ketdi” kabi ifodalar inson va tabiat birligining badiiy ifodasidir. Bu metaforalar orqali u insonni tabiat bilan uyg'un holda tasavvur etadi. Shoir uchun inson — olamning ajralmas qismi, tabiat esa inson ruhining aksidir.

Shavkat Rahmonning badiiy dunyosida vaqt markaziy tushuncha sifatida alohida o'rin tutadi. Vaqt — uning she'rlarida abadiyatga olib boruvchi kuch ham, inson umrining

chegasini bildiruvchi ramz hamdir. “Vaqtning qo‘li tegmasin menga” degan misralar orqali u vaqtning hukmronligiga qarshi ichki isyonni ifodalaydi. Shoir vaqtni shunchaki o‘tuvchi jarayon emas, balki inson hayotining ma’nosini belgilovchi metafizik kuch sifatida talqin etadi.

Shoir she’riyatida muhabbat mavzusi ham falsafiy talqinda yoritilgan. U muhabbatni faqat ikki yurak orasidagi his-tuyg‘u emas, balki insonni hayot bilan bog‘lovchi, mavjudotning har bir zarrachasida yashovchi kuch sifatida tasvirlaydi. Shavkat Rahmon muhabbatni dunyoni anglash, hayotni his etish, insonni inson qiluvchi ruhiy holat sifatida ulug‘laydi. U muhabbatni ilohiy narsa sifatida ko‘radi: “Muhabbatning ko‘zlari bor, ammo so‘zlari yo‘q”. Bu misra shoir falsafasining markazida turadi.

Shavkat Rahmon she‘rlari ichki lirizm bilan to‘la. U o‘z she‘rlarida hayqirmaydi, balki jim turib yurakni larzaga soladi. Uning so‘zlarida shovqin emas, sukutdagi iztirob, og‘riqdagi go‘zallik mujassam. Shoirning lirizmi – sokin, ammo chuqur. U inson qalbining eng nozik joylarini titratadigan so‘zlarni topa olgan.

Shavkat Rahmonning she‘riy tili sodda, ammo juda boy ma’noli. U har bir so‘zni o‘z joyiga qo‘yadi. Uning tili xalq tiliga yaqin, lekin ma’noda chuqur. Shoir xalqona iboralarni, tildagi tabiiy ohangni badiiy tilda yuksaltiradi. Shu bois uning she‘rlari xalq qalbiga tez kirib boradi.

Shoirning poetik uslubida metonimiya, ironik ohang, ichki monologlar ham ko‘p uchraydi. U ba‘zan o‘zi bilan suhbatlashadi, ba‘zan dunyo bilan, ba‘zan esa sukut bilan. Shavkat Rahmon she‘rlarida sukut ham so‘zlaydi, jimlik ham hayqiradi. U o‘lim haqida yozganda ham, umidni yo‘qotmaydi; og‘riqni tasvirlaganda ham, hayot go‘zalligini unutmaydi.

Shoir badiiy tafakkurida ma’naviy inqiroz, ruhiy iztirob, insoniy qadriyatlar tanazzuli kabi mavzular ham muhim o‘rin tutadi. U zamonining ruhiy manzarasini badiiy ifoda bilan chizgan. “Inson” degan so‘z uning uchun eng muhim qadriyatdir. “Inson” — yaratilishning ma’nosi, hayotning markazidir. Shu bois shoirning har bir she‘rida insoniylikka, halollikka, vijdonga, poklikka chaqiriq bor.

Shavkat Rahmon ijodining eng go‘zal jihatlaridan biri — milliylik va umuminsoniylik uyg‘unligidir. U o‘zbek xalqining ruhini, tarixini, og‘riqlarini, orzularini o‘z she‘rlarida zamonaviy shaklda ifoda etadi. Uning “O‘zbekiston”, “Vatanni sog‘indim”, “Ona yurt”, “Sadoqat” kabi she‘rlari vatan tuyg‘usini yangi badiiy bosqichga ko‘taradi. Shoir Vatanga muhabbatni shior emas, ruhiy zarurat sifatida talqin etadi.

Shavkat Rahmon poetikasida tush va xayol motivlari ham keng o‘rin egallaydi. U tushni hayotning aksi, xayolni esa haqiqatni ko‘rishning boshqa yo‘li deb biladi. Shu jihatdan, uning she‘rlari ko‘p hollarda real voqelik bilan ramziy tasavvurlarni uyg‘unlashtiradi.

Shoirning poetik dunyosi abadiyat va foniylilik, nur va zulmat, sokinlik va og‘riq, muhabbat va o‘lim kabi qarama-qarshiliklar asosida qurilgan. U bu ziddiyatlarni hal etmaydi, balki ularni inson hayotining tabiiy qismi sifatida qabul qiladi. Uning she‘riyatida qarama-qarshilik – hayotning o‘zi.

20-Oktyabr, 2025-yil

Shavkat Rahmon she'riyati o'zbek adabiyotida yangi falsafiy yo'nalishning shakllanishiga sabab bo'ldi. U so'z orqali insonning ichki dunyosini ochish, ruhiy holatlarni tasvirlash, shuur osti jarayonlarini ifodalashda yangilik yaratdi. Shoirning “sukutdagi hayqiriq” uslubi bugungi o'zbek she'riyatida ko'plab izdoshlarga yo'l ochdi.

Shavkat Rahmon she'riyatining badiiyati — bu so'z san'atining, ruhiy chuqurlikning, falsafiy mushohadaning uyg'unligidir. U o'z asarlari bilan o'zbek adabiyotida so'zga e'tiqodni, so'zning ma'naviy qudratini qayta tikladi. Uning she'rlari o'quvchini o'ylashga, his etishga, o'zini anglashga majbur qiladi.

Shavkat Rahmon – o'z davrining og'riqlarini yuragidan o'tkazgan, millat ruhini she'rga aylantirgan, so'zga jon bergan shoir edi. Uning badiiyati vaqt o'tishi bilan yanada qadrlanmoqda. U o'z she'rlari bilan o'zbek adabiyotining abadiy sahifasiga muhrlanib qoldi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rahmon Sh. She'rlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1988.
2. Rahmon Sh. Men seni sog'indim. – Toshkent: Yozuvchi, 1991.
3. Rahmon Sh. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Akademnashr, 2010.
4. Nazarov A. Zamonaviy o'zbek she'riyati poetikasi. – Toshkent: Fan, 2005.
5. Sharofiddinov O. Adabiyot va badiiyat. – Toshkent: Ma'naviyat, 1998.
6. Qosimov B. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2004.
7. Yo'ldoshev Q. So'z sehri. – Toshkent: Ma'naviyat, 2009.
8. Rahimjonova D. Shavkat Rahmon she'riyatida ramz va falsafiylik. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2017.
9. Tursunov A. O'zbek she'riyatining ruhiy yo'nalishlari. – Buxoro: BDU nashriyoti, 2019.
10. Karimov H. Falsafa va so'z. – Toshkent: O'zbekiston, 2012.